

Motion till riksdagen 2005/06:K340

av **Göran Lenmarker m.fl. (m)**

Medier

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Tryckfrihetens ideal	3
4	Public service	4
5	Digital TV	5
6	Fristående TV	6
7	Fristående radio.....	7
8	Digitala radion.....	8
9	Tidningar och tidskrifter.....	8
10	Nya medier bidrar till ökad frihet.....	9

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om formerna för fördelning av sändningstillstånd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om public services framtida roll.¹
3. Riksdagen beslutar att mottagaravgiften avskaffas i enlighet med vad som anförs i motionen.¹
4. Riksdagen beslutar att det skall finnas två självständiga nyhetsredaktioner inom SVT så länge SVT förfogar över dagens kanaler i enlighet med vad som anförs i motionen.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om övergången från analog till digital tv.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tidpunkten för släckning av det analoga marknätet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avskaffande av EU:s tv-direktiv.
8. Riksdagen beslutar att koncessionsavgiften för TV 4 avvecklas i enlighet med vad som anförs i motionen.
9. Riksdagen beslutar att förändra must carry-skyldigheten i enlighet med vad som anförs i motionen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regionala koncessioner.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om koncessioner för fria nationella radiokanaler samt möjligheten till lokala radiostationers nationella samverkan.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att även andra sändningstekniker än DAB bör ges likvärdiga existensförutsättningar.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fördelningen av koncessioner för digitalradion.
14. Riksdagen beslutar att avskaffa presstödet i enlighet med vad som anförs i motionen.

¹ Yrkandena 2-4 hänvisade till KrU.

Tryckfrihetens ideal

Tryck- och yttrandefriheten är hörnstenar i det demokratiska samhället. I Sverige garanteras dessa principer i grundlagen genom bestämmelser i regeringsformen (RF), i tryckfrihetsförordningen (TF) samt i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). I 1 kap. 1 § andra stycket TF stadgas t.ex. att det skall, för en allmän tryckfrihet och till säkerställande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning, stå varje medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som i TF är meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift meddela sina tankar och åsikter i vart ämne som helst.

I 1 kap. 2 § första stycket TF respektive 1 kap. 3 § första stycket YGL finns dessutom vissa regler om frihet från censur och i 3 kap. 4 § YGL finns vissa bestämmelser om redaktionell självständighet.

Informationsfriheten är central för det demokratiska samhället. Regeringsformen och tryckfrihetsförordningen garanterar varje medborgare informationsfrihet i form av frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden.

I ett demokratiskt samhälle måste staten också slå vakt om etableringsfriheten för medier. Detta är grunden för den fria pressen och skall också i princip gälla medierna över huvud taget. Detta kan åstadkommas genom en lagstiftning som förhindrar restriktioner mot fri etableringsrätt vilka inte är betingade av tekniska begränsningar. Därigenom kan en mångfald på publikens och avsändarnas villkor uppnås.

Vår utgångspunkt är att medierna skall stå fria och oberoende gentemot staten. Det är viktigt att klargöra att statens roll som aktör i mediesamhället måste präglas av återhållsamhet och begränsning för att inte stå i konflikt med mediernas frihet. Vi anser däremot att det finns motiv för att se public service i en bredare bemärkelse så som vi exempelvis ser på förekomsten av nationalscener inom kulturen.

Under vissa förutsättningar kan det dock även i ett fritt och demokratiskt samhälle vara nödvändigt att ha en lagstiftning som inskränker etableringsfriheten. Lagstiftning som innebär begränsning av yttrandefriheten i form av tillstånd och villkor för att sända program är endast tillåten, enligt YGL, om det finns ett behov av att ordna användningen av frekvenserna för tv och radio för att utrymmet är begränsat. Tillkomsten av ny teknik och nya metoder vidgar dock utrymmet väsentligt på tillgängliga bandfrekvenser.

I de fall då sändningstillstånd är tillåtet bör dessa fördelas på ett sätt som minimerar statens möjlighet att styra och reglera programinnehållet. Ett auktionsförfarande utestänger ingen från möjlighet att delta och gynnar de som har ett utbud som kan förväntas nå en bred publik. Sändningstillstånden bör vara långa med goda möjligheter till förlängning för att säkra självständighet och oberoende samt för att medge långsiktiga investeringar i såväl teknik som programinnehåll.

I ett fritt och demokratiskt samhälle skall det råda frihet att ge ut och distribuera medieprodukter samt att fritt pröva deras ekonomiska bärkraft. Inom ramen för de tekniska begränsningarna för medier skall det vara läsarna, lyssnarna, tittarna och användarna som, genom sina fria val, avgör vilka medier

Fel! Okänt namn på

som får egen bärkraft. Politisk styrning och den offentliga maktens uppfattningar får inte avgöra förutsättningarna för mediernas utveckling och växtkraft.

Public service

Public service-uppdragets kärna är att underlätta demokratins arbete genom att bidra till goda förutsättningar för en allsidig information och samhällsdebatt.

Offentlig finansiering skall användas för program och verksamheter som kompletterar och bidrar till att utveckla programutbudet i dess helhet, både innehållsmässigt och kvalitetsmässigt.

Public service-programmen skall komma alla till del. Offentligt finansierade program måste präglas av god kvalitet. Nyhets- och samhällsprogrammen skall dessutom präglas av saklighet och opartiskhet. Den redaktionella självständigheten och mångfalden är grundläggande. Kärnuppdraget bör även omfatta en spegling av hela landet och dess kulturliv.

Med en modern definition av public service upphör motiven för en särskild mottagar-avgift. Avgiftsfinansieringen bör därför avskaffas och public service-verksamheten finansieras gemensamt av skattemedel på samma sätt som annan verksamhet av stor vikt för allmänheten. Av hänsyn till frifinansierade program- och sändningsbolag bör därför även SVT:s rätt till sponsring av vissa programkategorier upphöra.

Inom ramen för den överordnade uppgiften att se till att det finns ett regelverk som möjliggör för medier att verka fritt anser vi, som tidigare redovisats, att staten bör ha ett ansvar för att garantera publiken förekomsten av och tillgången till vissa public-service-definierade kvalitetsprogram som annars inte skulle ges. Detta ansvar ställer andra krav i den moderna mediemiljön med en mångfald av kanaler jämfört med när radio och television var statliga monopol skyddade från andra sändande bolags programutbud.

En radio och TV i allmänhetens tjänst bör mot denna bakgrund koncentrera sig på att erbjuda ett programutbud inriktat på hög kvalitet inom sina programområden som snarare kompletterar vad andra aktörer erbjuder för att på det viset uppnå största möjliga sammantagna mångfald och utbud för publiken.

Public service-utbudet skall bidra till att vitalisera svenskt kulturliv och ge fler aktörer en möjlighet att nå en publik. Public service kan omfatta dramatiseringar ur det svenska kulturarvet, att spegla det moderna kulturlivet, program för minoriteter, barnprogram, nyhets- och samhällsrapportering som annars inte skulle komma till stånd samt andra kvalitativa program gentemot olika målgrupper. Hit kan också höra att i ökad utsträckning transmitta föreställningar från våra nationalscener. Värnandet om det svenska språket skall vara en av huvuduppgifterna.

Det ligger i sakens natur att det skattefinansierade public service-uppdraget kontinuerligt måste prövas i ljuset av vad andra aktörer på mediemarknaden erbjuder.

Den enorma ökning av programutbudet som möjliggjorts genom nyttillkommande aktörer sedan SR-monopolets dagar innebär en förändring av de krav som public service måste leva upp till. Public service är numera inte bara ett alternativ till tryckta skrifter, utan kanske framför allt till det utbud av program som kommer från andra fristående TV-kanaler och radioföretag.

Eftersom public service skall finansieras med allmänna medel måste dess verksamhet präglas av hög kvalitet och kostnadseffektivitet. Utbildningsradion uppvisar låg kostnadseffektivitet. En översyn av utbildningsradion är därför nödvändig. Vidare måste teknik och produktionsresurser i högre grad utnyttjas gemensamt med SR och SVT. En stor del av utbildningsproduktionen bör även kunna köpas från andra producenter av utbildning än från SVT.

Eftersom public service skall präglas av redaktionell kvalitet och mångfald bör det inom företaget finnas två självständiga nyhetsredaktioner så länge SVT förfogar över dagens två kanaler.

Digital tv

Den tekniska utvecklingen har nått långt när det gäller distribution av tv. En övergång från analog till digital teknik har inletts. De flesta bedömare är överens om att den framtida distributionen av tv kommer att ske digitalt. Den nya tekniken innebär nya möjligheter till mångfald och interaktivitet, framför allt till följd av ett ökat frekvensutrymme. Digital tv kan antingen sändas i marknät, via satellit, kabel eller bredband. Frekvensutrymmet varierar dock väsentligt till följd av distributionssätt. I det förestående tekniskskiftet har regeringen bestämt en övergång till marksänd digital tv. Det är den digitala distributionsform som har mest begränsande förutsättningar för ömsesidig kommunikation och som är dyrast. Publiken får betala ett högt pris för att den politiska makten via ett nationellt marknät lättare skall kunna reglera villkoren för dess upplåtande.

Regeringens ensidiga satsning på marknätet för digital tv är behäftad med flera andra brister. Förutom höga kostnader innebär relativt få tittare, kraftiga förseningar och orealistiska planer att de miljarder kronor projektet hittills har kostat är bortkastade. Resultatet visar också att det plan- och kommandotänkande som präglat projektet och Kulturdepartementets planering passar sällsynt illa för en modern tids nya medier. Regeringens låsning vid marknätet tvingar många konsumenter till en distributionsform med mest begränsad kapacitet såväl för frekvensutrymme som för interaktivitet.

För att kunna fortsätta se tv när de analoga sändningarna upphör måste tittarna skaffa ny teknisk utrustning, antingen en ny tv-apparat med inbyggd mottagare för digital tv eller en särskild digital-tv-box.

Den ännu delvis omogna tekniken kräver för närvarande en box för varje tv-apparat och video- eller dvd-spelare. Det blir med andra ord en betydande

Fel! Okänt namn på

investering för de svenska hushållen. För många hushåll kan den nödvändiga investeringen innebära tusentals kronor för att fortsättningsvis kunna använda de olika tv-apparater som kanske redan finns i hushållet.

Regeringens satsning på det digitala marknätet blir också i övrigt en mycket dyr affär för de svenska tv-tittarna och skattebetalarna. Det stora misslyckandet med det statligt ägda Teracom's monopolliknande digital-tv-satsning är en följd av att staten genom lagstiftning försökt forcera fram ett markbundet teknikskifte som även skulle gynna det delvis statsägda bolaget Boxers nära nog ensamförsäljning av de s.k. digitalboxarna. Staten skall inte ägna sig åt att reglera sådant. Det bör överlåtas till konsumenterna att i egen takt fritt få välja den teknik och de av marknadens produkter som är mest fördelaktiga.

Omkring 30 procent av de svenska hushållen har i dag tillgång till digital tv i någon form. Av dessa är det emellertid fortfarande en minoritet som med vanlig markantenn har tillgång till det digitala marknätet. Att i detta läge forcera fram nedsläckningen av den analoga teknik som majoriteten av hushållen använder och är nöjda med anser vi inte vara rimligt. Det drabbar bland annat de hushåll som inte har råd eller av andra skäl inte anser tiden mogen för byte av mottagare och/eller kringutrustning. Public service-programmen får sämre räckvidd och stora grupper som betalar för programverksamheten kan inte ta del av den.

Riksdagens majoritet har beslutat att etappvis helt släcka ner det analoga nätet till den 1 februari 2008. Nedsläckningen har redan inletts. Det är uppenbart att syftet inte främst är omsorg om publiken, utan ett försök att vinna tillbaka det gamla monolets begränsningar inom ramen för den markbundna digitala tekniken. Vi motsätter oss en förtida släckning av de analoga sändningarna. När en släckning i tiden skall ske måste främst vara resultatet av flertalet konsumenters fria val.

Fristående tv

Det bör stå TV-bolagen fritt att förfoga över programinnehållet. Vi anser att det inte är rimligt att EU genom det s.k. tv-direktivet uppställer krav på en viss sammansättning av programmen, exempelvis en viss andel europeiska program. EU:s uppgift är att möjliggöra och främja en fri rörlighet för tjänster, inte att reglera vilka länder som tv-programmen får komma ifrån. Vi vill att EU:s tv-direktiv avskaffas.

Öppenhet för ny teknik och enskilda aktörers etableringsfrihet bör minska värdet av det privilegium som TV 4 tilldelats vad gäller reklamfinansierade marksändningar. På motsvarande sätt bör de särskilda krav som ställs på TV 4 i form av koncessionsavgift och krav på programinnehåll avvecklas. Staten bör inte uppställa detaljerade krav på fria och oberoende mediers programutbud eller innehåll.

Enligt den s.k. must carry-regeln är kabel-tv-företagen skyldiga att utan avgift distribuera ett antal program som sänds med tillstånd av regeringen.

Det finns, enligt vår mening, inte någon anledning att ålägga kabelägare att kostnadsfritt distribuera kommersiellt finansierade program.

Det kan vidare ifrågasättas om dagens omfattande must carry-skyldighet är förenlig med bestämmelserna i 3 kap. 1 § andra stycket YGL som stadgar att det i lag får meddelas föreskrifter för nättinnehavare att ge utrymme för vissa program i den utsträckning det behövs med hänsyn till allmänhetens intresse av tillgång till allsidig information. Kravet på allmänhetens tillgång till allsidig information får dock rimligen anses vara tillgodosett genom att must carry-skyldigheten begränsas till public service-kanalerna SVT 1 och 2. Det är deras uttryckliga uppdrag som public service-kanaler att tillhandahålla allsidig information. Det är dock inte befogat att utsträcka must carry-skyldigheten till andra kanaler.

Staten bör genom regionala koncessioner ge olika tv-stationer möjlighet att, redan i det analoga nätet, börja sända med olika delar av landet som sändningsområden. Tv-bolag som växer fram ur en sådan process skall också kunna genomföra nationella sändningar genom nätverkssamarbete. Varken ett nytt sändningstillstånd för TV 4 eller för något annat fristående programbolag skall innehålla särskilda av staten reglerade program- och reklamvillkor.

Tv-kanaler som väljer att med digitala sändningar distribuera från Sverige bör heller inte av ovanstående skäl behöva leva upp till några särskilda krav på programinnehåll och reklamtid utöver vad som framgår av annan berörd lagstiftning.

Fristående radio

Förbudet mot nationella kommersiella radiokanaler begränsar programutbudet för lyssnarna. Underlaget för att satsa på kvalitet och kvalificerade programkoncept urholkas genom att varje radiostation begränsas till ett litet sändningsområde. Privata lokalradiostationer får därigenom ett för litet publikunderlag och otillräcklig ekonomi för att kunna utveckla programutbudet.

Detta hämmar mångfalden och undandrar därigenom lyssnarna tillgång till en kvalitativt god rikstäckande radio, samtidigt som de befintliga, statliga, rikstäckande radiokanalerna inte behöver utsättas för konkurrens från andra rikstäckande radiosändningar.

Vi anser mot denna bakgrund att koncessioner för fria nationella radiokanaler skall erbjudas. Privata lokala radiostationer skall också ges möjlighet att genom nätverk samverka nationellt om olika delar av programutbudet. Härigenom skapas möjlighet till flera kvalitetskanaler som riktar sig till olika publikkategorier och som kan erhålla tillräckligt stor publik för att kunna finansiera ett fördjupat programutbud.

Fel! Okänt namn på

Digitala radion

I nuläget finns inget kommersiellt intresse i digital radio eftersom den statliga styrningen är alltför stark. Digitalradioutredningen (SOU 2004:16) har nyligen föreslagit att sändningsverksamheten bör fortsätta och att bättre förutsättningar bör skapas för att radiobranschen själv skall kunna ta steget i riktning mot en utbyggd sändningsverksamhet. Om den digitala radion frigörs, kommer även den fortsatta utvecklingen att främjas.

DAB (Digital Audio Broadcasting) har sagts vara den nödvändiga tekniska utvecklingen inom radio och är den digitala sändningsstandard som valts för marknätet för att kunna ersätta dagens analoga sändningar. Sändningarna når cirka 85 procent av landet men kan bara tas emot av ett par tusen mottagare, vilket leder till skyhöga kostnader per mottagare. Från början sades att DAB skulle leda till lägre sändningskostnader, men verkligheten har snarare blivit den motsatta.

Orsakerna till misslyckandet med DAB är flera. Mottagarna är dyra, den billigaste kostar i dag fortfarande cirka 2 000 kronor. DAB har hittills inte heller skapat något mervärde för lyssnarna, och eftersom de privata lokalradiostationerna inte finns med är utbudet begränsat. Priset på mottagare kan regeringen inte göra mycket åt, men utbudet styrs av politiska regler. De viktigaste gäller vilka villkor som ställs upp för den privata radions deltagande. Långa tillståndsperioder och möjligheter att förändra programutbud och ägande över tiden är av avgörande betydelse. Långsiktighet och förutsägbarhet måste vara grundläggande i utarbetandet av en ny ordning för digital radio.

Dessutom har nya, bättre och billigare sändningstekniker, t.ex. ERM (Digital Radio Mondiale) hunnit utvecklas som därför bör ges likvärdiga existensförutsättningar.

Koncessioner skall fördelas på motsvarande sätt som den privata lokalradions ursprungliga regelverk, nämligen genom ett auktionsförfarande. Utöver de hänsyn som av tekniska skäl talar för att närliggande frekvensområden bör utnyttjas för samma typ av användningsområde (TV-signaler, mobiltelefoni etc.) skall staten inte lägga sig i hur frekvensbanden utnyttjas. Statlig reglering på grund av trängsel i eteren för radiostationer blir mindre aktuell i takt med att den tekniska utvecklingen möjliggör ett effektivare utnyttjande av olika tillgängliga frekvensband.

Tidningar och tidskrifter

Det skrivna ordet har en stark ställning trots radions och televisionens utveckling. Konsumtionen av kommersiella tidningar ökar, och det stora utbudet av såväl facktidningar som gratistidningar utan statliga subventioner tas väl emot av läsarna.

Medierna går emellertid inte längre att snävt dela in i olika fack. Tidningar finns visserligen på papper, men växer sig samtidigt allt starkare på Internet.

Detta skapar en konkurrens över mediegränserna som inte funnits tidigare. Ny teknik ger bättre ekonomiska möjligheter också för den som vill producera tidningar.

Det är intressant att se att många av de tidningar som inte kommer i fråga för statliga stöd eller subventioner, nämligen fack- och specialtidningar, klarar sig väl och till och med ökar. Presstödet syfte har historiskt sett angivits vara att bidra till mångfalden på dagstidningsmarknaden för att främja en allsidig nyhetsförmedling och opinionsbildning.

Erfarenheterna har snarast varit att presstödet i stor omfattning har använts som ett förtäckt partistöd, vilket i praktiken kommit att konservera otidsenliga tidningsstrukturer och olönsamma tidningsprojekt snarare än att öppna för ett nytt utbud och en utveckling av det tryckta ordet. Detta är delvis ett skäl till att särskilt dagstidningsmarknaden drabbats av stagnation och brist på förnyelse.

Presstödet innebär att konkurrensvillkoren gentemot icke presstödstidningar snedvrids, vilket kan innebära att också tidningar som uppskattas av läsarna får ekonomiska svårigheter. Det är ett orimligt förhållande. Mot denna bakgrund föreslår vi att presstödet successivt avvecklas. För att ur tidningarnas synvinkel underlätta avvecklingen föreslår vi att reklamskatten avskaffas och att en neutral tidningsmoms införs.

Nya medier bidrar till ökad frihet

Den tekniska utvecklingen har inneburit – och kommer att innebära – stora förändringar i mediasamhället. Övergången från analog till digital teknik leder till stora omställningar i fråga om produktion, distribution och lagring. I takt med att bredbandsnät byggs ut kommer allt fler att kunna se tv via bredband. Med Internettekniken blir hundratals, kanske tusentals, kanaler tillgängliga för dem som har bra uppkopplingsmöjligheter.

Övergången till digital teknik innebär att tv- och datatjänster kan växa ihop. Det blir möjligt att med behållning se tv på datorn respektive utnyttja tv-apparaten som pc. Med Internettekniken främjas uppbyggnaden av tillgängliga programarkiv hos kanalerna. Det innebär att människor själva kan välja vilka program och tjänster de vill hämta hem från de olika kanalerna, när de vill titta på dem och om de vill se dem på datorskärmen eller i tv-rutan.

I stället för att välja mellan kanaler och tablåer kommer publiken i ännu högre grad än i dag att välja mellan program inom olika kategorier. Kanalers generella program- och kvalitetsprofiler kommer att betyda mindre medan de enskilda programmens profil och kvalitet kommer att betyda alltmer.

Med ny teknik och nya distributionsformer förändrar också affärslogiken. Tidigare handlade det mest om vad som var tekniskt möjligt. Nu handlar det mer om vad publiken eller delar av publiken vill ha och är beredd att betala för. Politikens roll skall därför vara att i största möjliga utsträckning värna den möjlighet till mångfald och valfrihet som följer med den nya tekniken.

Fel! Okänt namn på

Utbyggnaden av det digitala marknätet är ett tydligt exempel på hur politiken i stället för att värna den möjlighet till mångfald som följer av den tekniska utvecklingen försöker motverka och kontrollera publikens valmöjligheter.

Stockholm den 3 oktober 2005

Göran Lennmarker (m)

Henrik S Järrel (m)

Carl-Erik Skårman (m)

Henrik von Sydow (m)

Nils Fredrik Aurelius (m)

Cecilia Magnusson (m)